

Sumari

Pròleg 15

Introducció 19

CAPÍTOL I

MOMPOU, UN MESTRE DE FUTUR

CAPÍTOL II

UNA CONSCIÈNCIA SENSE FRONTERES

Context estètic: un punt de partida, un punt iniciàtic

Diàleg amb Orient

Consciència d'unitat

El plaer en una meditació que guareix

CAPÍTOL III

L'ACORD METÀL·LIC, SÍMBOL DE LA DUALITAT EN LA UNITAT

CAPÍTOL IV

LA BELLESA DE LA MATÈRIA EN UNA COMPOSICIÓ QUE NO HO ÉS

El silenci

Ressonància

Brevetat

Melodia

Matèria

La llum

CAPÍTOL V

RECUPERANT UN PATRIMONI IMMATERIAL

CAPÍTOL VI

EL MÚSIC POETA

CAPÍTOL VII

EL COMPOSITOR I EL SEU DOBLE

EPÍLEG

EL SILENCI DELS OCELLS

ANNEXOS

La paraula de Mompou

El traç de Mompou

La imatge de Mompou

Cronologia biogràfica comparada

ÍNDEX

Índex d'imatges (referències)

Índex de textos musicals

Índex onomàstic

BIBLIOGRAFIA

Pròleg

El meu entreu amb la música de Frederic Mompou ha estat una de les experiències més profundes i enriquidores de la meua vida. He d'admetre que les seves obres no m'eren conegudes durant la meua joventut i que el descobriment no va ser immediatament rellevant. La vaig escoltar per primera vegada a casa d'un amic català i em va captivar de seguida per la bellesa del seu llenguatge musical, per les sonoritats lluminoses i nostàlgiques, per la seva pinzellada subtil i trista... Em feia la sensació d'estar-me purificant interiorment.

El meu amic, que va conèixer personalment Mompou, m'havia parlat molt de la seva vida i de la seva personalitat tímida i solitària, m'enviava enregistraments de vídeo poc coneguts, i així, de mica en mica, aquest personatge va esdevenir molt familiar i estimat per a mi. Com a ésser humà, no podia sinó inspirar simpatia: la seva manera de parlar, les mirades, els gestos, la manera de tocar el piano...; una aparença molt humil i modesta darrere la qual s'intuïa una personalitat il·luminada. Temps després vaig decidir introduir les seves peces en els meus programes de concert. D'aquesta manera volia compartir el meu amor per aquesta música amb al gran públic.

Però l'experiència més sorprenent i reveladora va arribar més tard, quan vaig començar a submergir-me dins les profunditats de la *Música callada*... És, sens dubte, el cim de la seva obra, el seu opus 111, la música al voltant de la qual discorre tota la seva vida. Com més hi penetro, més m'adono de l'alçada a la qual arriba aquí l'esperit de Mompou. Sembla que la música, més que composta, ha estat esquinçada de l'eternitat, que ja existia a les esferes abans i després de la creació del món. El compositor simplement ens dona accés a aquesta eternitat sonora...

En totes les seves obres, sembla que Mompou cercava la més gran depuració i simplificació dels recursos musicals. Les seves peces breus són instants congelats on la sensació de temps es confon amb la sensació d'espai. Aquí no hi ha ni contrastos ni oposicions, però mitjançant recursos musicals modestos s'abasten uns estats d'elevació tals que ens fa la impressió de viure un moment fora del temps. Són moments en els quals la vida sencera es concentra, la consciència es troba en un estat pur on no existeixen encara ni el temps ni l'avenir... La *Música callada* ens transporta més enllà del

nostre món, aspira i absorbeix el nostre ésser tot sencer en un flux de lluminositat sonora.

Sempre que he tocat aquesta música a dalt de l'escenari he sentit que és més fàcil de compartir en la intimitat d'una petita sala de concerts, amb un públic reduït. Potser perquè el missatge que el compositor vol transmetre és molt particular; jo diria que ell no cerca que l'escoltin, sinó que vol unir-se a l'auditori a través del silenci sonor, ja que, en la seva dimensió metafísica, el so de Mompou és alhora silenci i vibració... El so és la prolongació del silenci, i el silenci és la font mateixa de la música. Gràcies a aquesta dualitat, a aquesta transfiguració del silenci mitjançant la música, l'auditori pot sentir la solitud d'una manera aguda, és a dir, no com un buit sinó com una plenitud de tensió espiritual. El seu esperit s'eleva i es fon en l'univers, dins del qual el so es desmaterialitza en eterna vibració, traspasant els límits del temps...

Arcadi Volodós

Introducció

No hauria escrit aquest llibre sense tenir l'oportunitat d'apropar-me a la música de Frederic Mompou per mitjà del seu so. L'impuls per reflexionar sobre la naturalesa creativa de l'artista i sobre les propietats que aquesta música ens ofereix sorgí d'una experiència feliç i paradoxal alhora. Feliç, perquè la vivència d'assumir i expressar aquesta música m'ha donat un benefici extraordinari més enllà de la dimensió musical. Feliç, també, en descobrir el sorprenent interès que pot desvetllar aquesta música a públics de cultures i sensibilitats molt diverses. I paradoxal, perquè aquest interès no ha estat menor en públics de perfil menys educat musicalment i intel·lectual; ben al contrari, el seu interès ha estat fins i tot superior.

En aquest text no he volgut fer una anàlisi sistemàtica de tota l'obra de Frederic Mompou, on la producció per a veu és tan important. He limitat les reflexions a l'obra per a piano, corpus principal des del qual podem percebre amb tota claredat la naturalesa creativa de l'autor. L'esperit d'aquest text rau en aportar una mirada ampliada sobre aquesta música en àmbits que ens apropin a una millor comprensió i gaudi dels seus sons, tan útil per a qui l'escolti com per a qui la comuniqui a través de la seva interpretació.

L'any 1983, l'escriptor i compositor Manuel Valls i Gorina afirmava que la figura de Mompou havia estat necessària perquè la cultura musical de Catalunya adquirís una consciència de la seva identitat. Efectivament, Mompou és un recuperador de la música catalana i ens ofereix una síntesi de la música tradicional i popular recollida i transmesa pels seus antecessors. Les peces probablement més conegudes de tota la producció per a piano de Mompou, les *Cançons i danses* (1921-62), ens transporten a l'època medieval i a la cultura trobadoresca, d'on es nodreix una bona part de la cançó popular catalana. Com explicarem en el capítol 5, Mompou expressa la immaterialitat d'aquesta cultura musical, allò intangible, i aquesta és la verdadera causa que fa de Frederic Mompou el compositor necessari per a la música catalana.

La relació amb la música tradicional i amb la catalanitat ha estat l'eix més important sobre el qual la figura del compositor ha estat coneguda i concebuda en el context musical del segle XX. Cal dir que Frederic Mompou, juntament amb Manuel de Falla i Joaquín Rodrigo (amb el seu *Concierto de Aranjuez*), són els músics que han generat més bibliografia de tota la història de la música espanyola. Paradoxalment, la presència de la música de Mompou en les sales de concerts s'ha reduït pràcticament a les seves cançons i danses i la darrera peça de les *Scènes d'enfants* (1915-18), *Jeunes filles au jardin*; i del repertori per a veu i piano podríem afegir, com a obra emblemàtica i molt coneguda, *Damunt de tu només les flors*, de la col·lecció *Combat del somni*, amb textos del seu amic i poeta Josep Janés. Hem de tenir en compte que, de tota la creació de Mompou, solament aquestes peces contenen material de la música tradicional. Durant el segle XX, tot i haver-se publicat molts articles i estudis, els intèrprets, musicòlegs i crítics han construït una ideació i una valoració de la música de Frederic Mompou fonamentada sobretot en la rellevància d'aquesta petita part de la seva obra.

20 La perspectiva des de la qual hem d'escoltar i observar la música de Mompou, però, cal que sigui més alta i més àmplia. El filòsof francès Vladimir Jankélévitch, amic personal de Mompou, amb el qual havia tingut converses fins ben entrada la matinada, ens parla de la “quinta essència” o del “mèdiu”¹ d'aquesta música. L'escriptora i poeta Clara Janés publicà el 1987 la biografia *Federico Mompou: vida, textos y documentos*, que ha estat reeditada recentment amb el títol *La vida callada de Federico Mompou*.² Al pròleg, titulat “La voz íntima y necesaria”, Enrique Franco esmenta l'essencialitat i la contemporaneïtat de Mompou. Però molt abans, el 1921, Émile Vuillermoz, el crític més respectat del moment a París, havia assenyalat, en el seu article “Chants magiques”³ la “capacitat d'aquesta música per transmetre evocacions màgiques, capaç d'arrencar una ànima als sons de la naturalesa, el sentit d'una música que no fa soroll...”. D'alguna manera, Vuillermoz captà que es tractava d'una música nova i especial: “Aquesta música tan tranquil·la i tan modesta toca i commou regions inexplorades del subconscient”. Aquesta percepció, captada per un crític sensible, va permetre, juntament amb l'obra posterior, més extensa, *Musiques d'aujourd'hui*⁴ de 1923, que Frederic Mompou s'integrés en els cercles artístics més rellevants del París dels anys vint.

Ha passat gairebé un segle, i fa vint-i-cinc anys que va morir. Durant aquest últim període, la seva música ha anat fent-se progressivament més visible. La dedicació de la que fou la seva companya i esposa, Carme Bravo, per difondre la figura del mestre va ser molt important, així com en els darrers temps la presència de la Fundació Frederic Mompou de Barcelona.

Però més enllà d'aquests esforços, ha aparegut un procés silenciós i alhora molt intens que ens convida a prendre aquesta música com un remei benefactor, com una font que integra el so i el silenci i que, actuant com un punt d'equilibri, té el poder necessari per frenar la tremenda acceleració en la qual estem immersos i de la qual l'art tampoc no s'escapa.

Mitjançant el contingut dels diversos capítols intento explicar les raons per les quals podem considerar que aquesta música, encara avui, és una música de futur que es projecta, cada vegada amb més força, més enllà de la seva època, fora del seu temps, perquè en el fons està en sincronia amb totes les èpoques; no se'n refia només de la racionalitat o de la materialitat i per això no participa de la diversitat dels llenguatges que van caracteritzar la música del segle XX. Però cal assenyalar que està fonamentada en una sòlida convicció estètica, configurada des dels primers anys de tasca creativa, en els quals els sons ja assoleixen l'expressió d'una consciència d'unitat.

Mompou ens va deixar documentació molt diversa des de la seva joventut, escrita en papers i llibretes, que ens parla, entre altres aspectes, de conceptes filosòfics i de les seves opinions vers la música i l'art. Entre els seus escrits hi ha diversos reculls manuscrits, reescrits posteriorment. Un recull manuscrit l'anomenà *Pensaments*; un altre, *Impressions*. Hi ha també reflexions sobre la interpretació en l'escrit anomenat *Estudi del sentiment*, títol que el mateix compositor va canviar després per *L'expressió. Per a la interpretació al piano*. Aquest darrer escrit, mecanografiat, el podem trobar reproduït en la biografia citada de Clara Janés.

Pel que fa a l'opinió de Mompou vers la música i l'art, cal dir que va fer dos escrits significatius: l'article “El momento actual”, publicat a la *Revista Música* el 1946, en el qual feia una anàlisi de la situació de la música en general i defensava el lirisme i l'expressionisme davant la intel·lectualitat musical; i el seu discurs d'ingrés a la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi, que va llegir l'any 1952, en el qual,

seguint la línia de l'escrit anterior, feia una defensa de la necessitat d'iniciar un nou camí per a la música, amb l'esperit de crear els fonaments per a una música nova. Així reafirmava la idea de “recomençar”, expressada per Mompou des del 1923 a la *Revista Catalana de Música*, idea que es convertiria en un camí estètic que il·lumina el sentit i el valor de la seva música.

Notes

¹ Veu que s'origina en les cordes ressonants i que és una segona veu que actua de forma interior.

² Madrid: Vaso Roto, 2012.

³ Revista *Le Temps*, 1921, París.

⁴ París: G. Crès et Cie., 1923.

I
Mompou, un mestre de futur

Frederic Mompou va tenir una personalitat solitària i introvertida des de la infància. Aquest caràcter, però, no l'impedí en absolut la percepció del món extern; al contrari, el va percebre d'una manera molt intensa. Els detalls més insignificants tindrien un gran ressò a la seva sensibilitat. La pèrdua de la infància li suposà una gran preocupació. Anys més tard, comprendria que la raó d'aquesta preocupació havia estat l'adveniment de l'entrada de ple a la vida adulta, la vida del treball, les obligacions i la pèrdua de la llibertat i de l'estat "contemplatiu" en el qual viu un nen.

Aquesta circumstància és decisiva perquè ben aviat s'interessi per les qüestions filosòfiques, les quals li configuren una consciència molt oberta. I aquesta consciència li permet comprendre la realitat amb paràmetres diferents dels que ha rebut en el context de la seva educació. Així, mitjançant lectures i converses amb el grup d'amics de l'Ermita,¹ descobreix i incorpora continguts filosòfics de les cultures orientals, les quals resulten molt suggerents per als cercles artístics de les primeres dècades del segle XX. Aquests continguts reforcen una personalitat isolada que reflexiona profundament i actuen com a catalitzador del seu pensament.

Mompou és un compositor que no necessita cercar la soledat per poder crear perquè la té dins seu, forma part de la seva personalitat. La necessitat creativa de Mompou sorgeix com una necessitat per exterioritzar-se. Però aquesta necessitat és més vital que formal. Dit d'una altra manera, necessita exterioritzar més un estat i una consciència que una forma o un discurs.

El procés per exterioritzar-se a través de la música no és racional, no es fonamenta en una planificació mental feta *a priori*, al servei d'un llenguatge que permet anar construint un desenvolupament formal. Al contrari, és un procés intuïtiu, que pot concebre un cos sonor d'acord